

Panorama Soruyor

COP29: Ne Başarıldı ve Sıradaki Adımlar Neler? - Bezen Balamir Coşkun ve Sezen Kaya Sönmez

COP29: Ne Başarıldı ve Sıradaki Adımlar Neler?

1. Bu yıl COP29'un gündemine taşınan konuların, daha önceki yıllarda yaşanan gelişmeler ve tartışmalarla nasıl bir bağlantısı var? Hangi etkenler bu noktaya gelmemizde etkili oldu ve olası sonuçlar nelerdir?

COP29’da öne çıkan başlıklar arasında sizce hangi konu en kritik öneme sahip? Bu başlıkların alınan kararlarla küresel iklim politikalarına nasıl bir etkisi olabilir?

2. Tartışmalı konuların başında gelen iklim finansmanı konusunda ülkeler arasında ne gibi somut ilerlemeler kaydedildi? Finansman mekanizmalarının etkinliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Hangi eksiklikler hala mevcut ve hangi fırsatlar bu süreçte daha fazla öne çıkabilir?
3. Son olarak, Türkiye’nin COP29’da sunduğu 2053 Uzun Vadeli İklim Stratejisi’ni iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum çabaları bağlamına nasıl değerlendiriyorsunuz? İklim değişikliğinin etkilerinin kötüleştiği bir ortamda, bu tür ulusal stratejiler ve COP gibi küresel zirveler, iklim politikalarının uygulanabilirliği ve gelecekteki yönü üzerinde ne kadar etkili olabilir?

Dünya Meteoroloji Örgütü (World Meteorological Organization), bu yıl Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de gerçekleşen COP29 öncesinde “2024 İklim Durumu Güncellemesi” başlıklı raporunu yayımladı. Rapora göre, sera gazları 2023 yılında gözlemlenen rekor seviyelere ulaştı. Bu yılın Ocak-Eylül döneminde küresel ortalama sıcaklığın sanayi öncesi dönem ortalamasının 1,54 santigrat derece üstünde ölçüldüğünü ve 2024’ün “kayıtlardaki en sıcak yıl olma yolunda” olduğunu ve aşırı sıcaklıkların, yoğun yağışın, sellerin ve tropikal siklonların büyük can kayıplarına ve hasara neden olduğunu bildirdi. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Başkanı Jim Skea ise, küresel ısınmadaki 1,5 derecelik eşiğin 2024 yılında geçici de olsa aşılabileceğini, mevcut politikaların devamı halindeyse 2 °C ile sınırlama hedefinin bile tehlikede olduğunu söyledi.

Doç. Dr. Bezen Balamir Coşkun
TED Üniversitesi

Sezen Kaya Sönmez
Kadir Has Üniversitesi

Tüm bu gelişmeler ışığında, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen COP29'da yaklaşık 200 ülkenin temsilcilerinin katıldığı zirve, 65 binden fazla delegeyle büyük bir buluşma noktası oldu. Zirveye Azerbaycan 2229 kişiyle, Brezilya 1914 kişiyle ve Türkiye 1862 kişiyle katılımıyla en büyük delegasyona sahip ilk üç ülke sıralaması içerisinde yer aldı. Ülkeler, iki hafta süren müzakereler sırasında başta iklim finansmanı olmak üzere birçok konuda fikir ayrılıkları yaşadı. 2022'de COP27, önemli bir Kayıp ve Zarar Fonu'nun kurulmasını kararlaştırırken, 2023'te COP28 fosil yakıtların enerji sistemlerinden hızlı ve adil bir şekilde çıkarılmasına, yenilenebilir enerji kapasitesinin üç katına

çıkarılmasına ve iklim direncinin artırılmasına yönelik bir anlaşmaya imza atmıştı. Bu sürecin devamı olarak, bu yıl COP29’da ana gündem maddesi, gelişmekte olan ülkelerin düşük karbon ekonomisine geçişini ve iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkmasını desteklemek için yeni bir iklim finansman hedefi belirlemektir. Derin fikir ayrılıkları zaman zaman toplantıları sekteye uğrattırırken, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres “Sert çizgilerinizi yumuşatın. Farklılıklarınız üzerinden bir yol çizin ve büyük resmi görün. Neyin tehlikede olduğunu asla unutmayın.” ifadesiyle başarısızlığın bir seçenek olmadığını vurguladı.

Panorama Soruyor’un bu sayısında Kasım 2024’te gerçekleşen COP29 Zirvesi’ni mercek altına aldık. Zirvede belirginleşen “iklim finansmanı” tartışmalarını, karbon piyasaları, fosil yakıttan çıkış, enerji dönüşümü ve küresel iş birliği açısından olası sonuç ve etkileri üzerine değerlendirdik. Bu kapsamda uzmanlara yukarıdaki üç soruyu yönelttik ve geçtiğimiz haftalarda sona eren COP29’un detaylı bir analizi ortaya çıktı. Keyifli okumalar dileriz.

Dr. Zeynep İnanç
Adım Adım Sıfır Atık

Bu yıl Bakü’de gerçekleşen COP toplantısı yoğun tartışmaların ardından

tamamlandı. COP29, Paris Anlaşması'nın 10. yılına denk gelen 2025 yılında Brezilya, Belém'de gerçekleşecek COP30 öncesinde önemli bir aşamaya karşılık geliyordu. Ancak konjonktürel olarak zamanlaması ve jeopolitik koşulların etkisiyle beklenen ölçüde geniş kapsamlı bir uygulama çerçevesi ortaya koymadı. Bununla birlikte iklim değişikliğinin küresel seviyede yönetilmesine katkıda bulunacak iki temel alanda sınırlı da olsa ilerleme kaydedildi: İklim finansmanı ve yeni iklim yaklaşımı. Bu nedenle toplantı öncesinde COP29'u "İklim Finansı COP'u" ve "Ateşkes COP'u" olarak tanımlayanlar oldu.

İklim finansmanı boyutunda gelişmiş ülkeler, 2035 yılından itibaren emisyonların azaltılması ve iklime uyum sağlanması için yeni kolektif sayısallaştırılmış hedef (NCQG) olarak yılda 300 milyar dolar ödemeyi kabul ettiler. 2009 yılında Kopenhag'da COP15 sırasında belirlenen 100 milyar dolarlık finansman desteğinin bu COP toplantısında yeniden değerlendirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle 2035'e kadarki dönemi kapsayan iklim finansmanı COP29'un en önemli müzakere konularından birine işaret etti. Yapılan çeşitli araştırmalarda ve hazırlanan raporlarda belirtildiği üzere kuraklık, sel, suların yükselmesi ve aşırı sıcaklıklar gibi iklim değişikliğinden kaynaklanan sorunları azaltmak ve bu sorunlar karşısında uyum kapasitesini geliştirmek için 1.000 ila 1.300 milyar dolar arasında kaynak gerektiği göz önüne alınırsa üzerinde mutabık kalınan tutar, en az gelişmiş devletler grubu ile Küçük Ada Devletleri İttifakı için pek tatmin edici görünmüyor.

İklim finansmanı için kamu finansmanının yeterli olmadığı konusundaki uzlaş, yeni finansman kaynakları yaratılmasını ve var olan kaynakların yeniden yapılandırılmasını gündeme getirdi. Bu doğrultuda iklim finansmanına özel yatırımların eklenmesi öncelik alanlarından biri. Bir diğer öncelik alanı iklim finansmanının küresel çapta yönetişimini sağlamak üzere standardizasyon ve şeffaflık çalışmalarının hızlandırılması. Önceliklerden bir diğeri, küresel karbon piyasalarının hızlıca işler hale gelmesi. On yıl süren müzakerelerin ardından COP29, Paris Anlaşması'nın 6. Maddesi kapsamında küresel karbon piyasalarına ilişkin kuralları nihai hale getirdi ve bu sayede yeşil dönüşümü finanse edecek

ucuz ve hızlı karbon kredileri ticareti için mekanizma belirledi. Düşük karbonlu sisteme geçişi sağlayacak en önemli finans aktörleri olarak çok taraflı kalkınma bankalarının yeniden yapılandırılması, son öncelik alanı olsa da en zorlulardan biri. Başka bir uluslararası sistem gerçekliğinde kurulan bu kurumlar için iklim ve biyoçeşitlilik finansmanı ve yönetimi baskısı her geçen gün artıyor. Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınması gibi kurumların iklim ve biyoçeşitlilik alanlarındaki finansman ihtiyacına hızlı, inovatif ve etkin çözümler getiren kurumlara dönüşmeleri ve diğer uluslararası kurumlarla etkileşime dayalı işbirliğini kurumsallaştırmaları önem taşıyor. Zira bu yeniden yapılandırma çalışmaları hem finansmanın niteliğini hem de erişilebilirliğini garanti altına alıyor.

COP29'un öne çıkan yeni iklim yaklaşımı boyutu da en az finansman boyutu kadar zorlayıcı. İklim değişikliğine yeni bir anlayış getirmek, ulusal planda ulusal katkı planları ile uluslararası planda ise uyum politikalarının netleştirilmesiyle mümkün. Son kertede bu yeni iklim yaklaşımının, iklim değişikliği ve biyoçeşitlilik kaybı sorunlarını uluslararası güvenlik ve barış ile ne ölçüde bütünleştireceği önemli hale geliyor.

Paris Anlaşması ile öngörülen ve iklim hedeflerinin bir anlamda denetlenmesini öngören Küresel Durum Değerlendirmesi, yeni iklim yaklaşımının küresel girdilerinden biri. İlk değerlendirme COP28 sırasında yayınlandı. Yeni yaklaşıma katkıda bulunacak ikinci araç, Paris Anlaşması'nın 13. maddesiyle düzenlenen Gelişmiş Şeffaflık Çerçevesi. Buna göre devletler, İki Yıllık Şeffaflık Raporları sunmakla yükümlüler ve ilk raporlar için son tarih 31 Aralık 2024. Bu raporun hemen ardından devletler, 2025 yılı şubat ayında ulusal katkı beyanlarını yayınlayacaklar. Bu araçların tümü, yeni iklim yaklaşımının oluşmasına ve iklim konusunda harekete geçilmesine katkıda bulunacak. Etkinlik düzeylerinden bağımsız olarak bu araçların yanı sıra uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi bir gerekliliğe işaret ediyor. Bu doğrultuda BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)'nin iklim değişikliğiyle ilgili tek forum olmaktan çıkması önem taşıyor. G20 (küresel sera gazı salımının %75'ine neden olan dünyanın en büyük ekonomileri) başta olmak üzere DTÖ, OECD ve diğer uluslararası kurumların yeni iklim yaklaşımının oluşmasına ve uygulanmasına katkıda bulunmaları, bu alanda etkin yönetim sağlanmasına işaret ediyor. Örneğin BM Sınai Kalkınma Örgütü,

sanayinin karbonsuzlaşması ve çelik sektöründe eyleme geçilmesi için Bakü'deki müzakerelere paralel olarak Büyük Britanya ve Almanya ile birlikte 1,4 milyar dolar iklim fonu angaje edeceğini açıkladı. Bu ve benzeri girişimlerin artması, uluslararası işbirliğinin güçlenmesini sağlayarak yeni iklim yaklaşımının bir rejim etrafında şekillenmesine katkıda bulunabilir. Buna ek olarak Troyka tarafından yönetilen 1,5 Misyonu, siyasi bağlamda iklim değişikliği odaklı ekonomi politikaları oluşmasında ve adil geçişin siyasi ayağının sağlamlaştırılmasında aktif rol oynayabilir.

COP29 ile ilgili beklentiler başta da belirttiğimiz gibi sınırlıydı ve asgari gerekliliklerin yerine getirilmesi önemliydi. ABD seçimleri, Avrupa Komisyonu Başkanı, Fransa Cumhurbaşkanı ve Almanya Başbakanı'nın zirveye katılmamaları, savaşlar ve savaşların izdüşümünde yeniden konumlanan devletler ve uluslararası aktörler, Fransa-Azerbaycan ilişkileri, vb. jeopolitik baskılar, G20 zirvesinden beklenen güçlü sinyallerin Bakü'ye ulaşmaması, küresel ekonomik dalgalanma ve iklim konusundaki uluslararası liderlik eksikliğine rağmen belirli konularda çok taraflı görüşmelere devam edildi. COP29'un uluslararası sistemde olumlu bir dinamik yaratmaya katkıda bulunup bulunmadığını/bulunmayacağını kısa ve orta vadede ekonomideki gelişmeler gösterecek. 'COP'ların COP'u' olarak adlandırılan COP30 Belém için fosil yakıtlardan çıkış başta olmak üzere yenilenebilir enerji kapasitesinin artırılması, iklim finansmanında hibe mekanizmalarının kullanılması, ekolojik geçiş için öngörülen çeşitli finansal destek mekanizmalarının adil ve ihtiyaç odaklı yapılandırılması gibi konularda zaman kaybetmeden harekete geçmek yerinde olabilir.

COP, iklim değişikliği alanında uluslararası işbirliği ekosistemine sınırlı da olsa katkıda bulunan ve güçlendirilmiş işbirliği çerçeveleri ortaya çıkmasında köprü işlevi gören bir süreç. Bu nedenle hiç anlaşma olmaması, kötü bir anlaşma olmasından daha mı iyi? sorusu meşruiyetini koruyor. Şimdi Belém'e ve hatta daha ötesine nasıl gideriz diye düşünme zamanı.

COP 29 Taraflar Konferansı 11-22 Kasım 2024 tarihleri arasında Bakü'de gerçekleştirildi. Resmi müzakerelere Türkiye'den Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde yeni kurulan İklim Değişikliği Başkanlığı tarafından katılım sağladı. Konferansın 2. haftasında ise resmi görüşmelerin yanında tematik günler kapsamında etkinlikler düzenlendi. Aynı hafta içinde 19 Kasım 2024 günü Tarım ve Su gününde ülkemiz dahil olmak üzere birçok ülke ve kurum su konusunda etkinlikler düzenledi. Bu kapsamda Türkiye pavilyonunda Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Türkiye Su Enstitüsü (SUEN) tarafından "İklim değişikliği baskısı altında küresel ve bölgesel su işbirliğinin ve su politikalarının geliştirilmesi" başlığında uluslararası katılımlı bir oturum düzenlendi.

Dr. Tuğba Evrim Maden
Türkiye Su Enstitüsü (SUEN)

Su kaynakları iklim değişikliğinin etkilerinden en fazla etkilenen doğal kaynaklardan olması ile birlikte iklim değişikliğinin ilk kurbanı olarak da tanımlanmaktadır. Uyum ve azaltım hedeflerinde sonuç verecek uygulamaların yapılacağı en önemli alan olmasına rağmen su konusu, taraflar konferansı gündem ve karar metinlerinde hak ettiği kadar yer almamıştır.

Geçmişten günümüze su konusunun iklim toplantılarında gündeme gelme süreçlerini genel olarak değerlendirmek gerekirse, Birleşmiş Milletler İklim

Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) kapsamındaki ilk taraflar toplantılarında, su esas olarak iklim değişikliğinden etkilenen bir kaynak olarak ele alınmıştır. Sel, kuraklık ve su kıtlığı gibi sorunlara dikkat çekilmiştir. BMİDÇS'nin ilk uygulama anlaşması niteliğinde olan 1997 yılında kabul edilen ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'nde ise, arazi kullanımı değişiklikleri ve karbon yutakları üzerinden dolaylı olarak su konularına yer verilmiştir.

COP 21'de kabul edilen Paris Anlaşmasında ise Ulusal Katkı Beyanları (NDC'ler) aracılığıyla suyun uyum stratejilerindeki rolü güçlendirilmiş ve pek çok ülke su yönetimini tarım, sel koruma ve kentsel dayanıklılık için ulusal beyanlarına dahil etmiştir. COP23 ile birlikte Doğa Temelli Çözümler kapsamında sulak alanların, mangrovların ve ormanların restorasyonu gibi çözümler hem su güvenliği hem de iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak için ön plana çıkmış, Glasgow'da düzenlenen COP 26'da, suyun enerji ve gıda sistemleriyle entegrasyonunun sürdürülebilir kalkınma için hayati önemde olduğu vurgulanmış, desalinasyon ve suyun verimli kullanımı gibi yenilikçi çözümler tartışılmış ve kentlerde sel önleyici altyapı iyileştirmeleri ve su depolama kapasitesinin artırılmasına yönelik stratejiler ele alınmıştır. COP 26'da su konusunun yeterince ele alınmadığı üzerine eleştiriler yapılmış ve COP 27'de Mısır'ın Nil Nehri konusunda hassasiyetleri nedeniyle su konusu geçmişe kıyasla gündemde daha yoğun bir biçimde ele alınmıştır. Bu toplantıda SWOT gibi uydularla uzaktan algılama yöntemleri ile suya ilişkin bilgilerin toplanması gibi veri toplama ve veri yönetimine ilişkin yeni teknolojilerin açılımına da vurgu yapılmıştır. Dubai'de gerçekleştirilen COP28'de ise suyun 1,5°C hedefini yakalamadaki kritik rolü vurgulanırken, atıksu ve rezervuar yönetiminin metan ve azotoksit gibi sera gazlarının azaltılmasındaki potansiyelinin de altı çizildi.

Bu yıl Bakü'de düzenlenen COP29 kapsamında yayınlanan "COP29 İklim Eylemi İçin Su Bildirgesi" 50 ülke tarafından onaylanmıştır. Belgede, su yönetimi ve iklim eylemi arasındaki bağ ön plana çıkarılırken, suyun iklim stratejilerine entegre edilmesi ve bunun için de küresel işbirliği ve bilgi paylaşımının önemi belirtilmektedir. Lakin, bu ve benzeri belgelerin uygulanmasında devletlerin öncelikleri ve politik niyetleri, somut adımların atılmasında başat rol oynamaktadır. COP'lar su konusunda tam anlamıyla somut adımlar atılmasından

ziyade ÷lkelerin su politikalarını ve vizyonlarını geniş kitlelere sunabildiği bir platform olarak hizmet etmektedir.

Ulusal Katkı Beyanlarında Ek-I dışındaki ÷lkelerin yaklaşık %85'i, suyun uyum stratejilerindeki hayati rolünü vurgularken, su verimliliğinin artırılması, sel yönetimi ve su güvenliğinin sağlanması en önemli adımlar olarak yer almaktadır. Önümüzdeki dönem UKB'lerde suyun uyum ve azaltım önlemlerine dahil edilmesinin teşvik edilmesi, iklim değişikliği etkileriyle kırılgan hale gelen bölgelerde su proje ve yatırımlarını artırılması ve atık suyun yeniden kullanımı, verimli sulama ve doğa temelli sistemler gibi çözümlerin desteklenmesi atılabilecek önemli adımlardır. İklım değişikliği nedeni ile tatlı suyun %70'ini ihtiva eden buzullarda son 50 yılda en büyük kütle kaybı gerçekleşmiştir.. Dünya nüfusunun en az %50'si, yani yaklaşık 4 milyar insan, su sıkıntısının en fazla olduğu koşullar altında yaşamaya devam etmektedir. Dünya da gerçekleşen 10 afetten 9'u su ile alakalıdır. Bu gerçeklere rağmen ve su odaklı iklim projeleri, diğer sektörlere göre daha az finansmana erişmektedir.

Ülkemiz, iklim değişikliğinin yarattığı zorluklarla başa çıkmak için yenilikçi su kaynakları yönetimi uygulamalarını teşvik etmeye ve uluslararası iş birliğini güçlendirmeye yönelik politikalarına devam etmektedir. Bu bağlamda, su verimliliği önlemlerinin iklim uyumunun temel taşlarından biri olarak uygulanması, iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı artırmak için su depolama kapasitesinin geliştirilmesi, akiferleri korumak amacıyla kontrollü yeraltı suyu kullanımı ve yapay besleme yöntemlerinin benimsenmesi, su ve iklim sorunlarına yönelik entegre yaklaşımların geliştirilmesi için bölgesel ve küresel iş birliğinin güçlendirilmesi, atık suyun arıtılarak yeniden kullanılması, yenilikçi ve geleceğe dönük stratejilerle sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesi, kurak ve taşkın dönemler için havza bazında su yönetim planlarının hazırlanması iklim değişikliği ile mücadelede faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

2015'te COP21'de büyük beklentilerle kabul edilen ve 2016'da yürürlüğe giren

Paris Anlaşması, her ülkenin kapasitesi ölçüsünde sorumluluk alacağı ve emisyon azaltım taahhütlerinde bulunacağı bir çerçeve oluşturmuştu. Azaltım hedefleri ve iklim finansmanı açısından gelişmiş ülkelerin, özellikle de ABD'nin Paris sonrası nasıl politikalar izleyeceği son derece önemliydi. Obama yönetiminin federal düzeydeki uygulamaları ve uluslararası liderlik konusunda attığı adımlar Trump'ın göreve başlaması ile sekteye uğramış ve ABD'nin Paris Anlaşması'ndan çekilmesi iklim müzakerelerini de etkilemişti. Biden yönetiminin Paris Anlaşması'na dönüşü ve ABD'nin Yeşil İklim Fonu'na katkısını artırması sürecin yeniden ivme kazanmasını sağlamıştı. Son yıllarda iklim finansmanı ve fosilden çıkış planlarının nasıl uygulanabileceği COP'larda en çok tartışılan konular oldu. Devletler uzun süren müzakerelerin ardından 2023'te COP27'nin düzenlendiği Sharm el Sheikh'te Kayıp ve Zarar Fonu'nun kurulması kararını zor da olsa almışlardı. Dubai'de toplanan COP28'de resmen kabul edilen fon hayata geçirildiğinde özellikle kırılgan ve az gelişmiş devletlerin maruz kaldıkları iklim afetlerine karşı finansal destek alabilmeleri öngörülüyor. Ancak asıl soru devletlerin bu fon için gereken kaynağı oluşturup oluşturamayacakları. Bu açıdan en kritik gelişmelerden biri 2025'te Trump'ın ABD'yi Paris Anlaşması'ndan tekrar çıkartması, dolayısıyla yükümlülüklerinden geri adım atması olacaktır. Öte yandan petrol ülkelerinin ev sahipliğinde gerçekleşen son COP'lara fosil yakıt lobilerinin iklim aktivistlerinden daha fazla katılım göstermeleri ve müzakereleri etkilemeleri Paris Anlaşması'nın fosilden çıkış hedefinden uzaklaşıldığı eleştirilerini beraberinde getirdi. Dolayısıyla COP29'un gündeminde bu iki konu ağırlığını korurken iklim müzakerelerinin yakın geleceğini de ABD'nin yer almayacağı bir yapıda finansmanın nasıl sağlanacağı ve fosilden çıkışın önündeki engellerin nasıl aşılabileceğine dair tartışmalar şekillendirecek gibi görünüyor.

Doç. Dr. Ceren Uysal Oğuz
Akdeniz Üniversitesi

Bakü’de alınan karar doğrultusunda gelişmiş ülkelerin 2035 yılına kadar yıllık 300 milyar dolarlık bir kaynak sağlaması hedefleniyor. Ancak bu miktar gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin iklim afetleri karşısında ihtiyaç duydukları desteğin, yani olması gerekenin çok altında kalacak. Neden bu ülkeler böyle bir destek talebinde bulunuyorlar? Özellikle Sanayi Devrimi’nden itibaren gelişmiş ülkelerin kümülatif karbon emisyonlarındaki artış 21. yüzyılda iklim krizine yol açan temel faktör olarak kabul ediliyor. Öte yandan her geçen yıl aşırı hava olaylarının şiddeti ve sıklığındaki artış nedeniyle dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan iklim afetleri bu sorunun ortaya çıkışında payı olmayan en az gelişmiş ülkeler ve kırılgan toplumlar üzerinde daha yıkıcı etkiler yaratıyor. Bu nedenle COP’larda sürekli gündemde olan yükümlülük paylaşımı konusunun tarihsel sorumluluk ve iklim adaleti kavramları çerçevesinde ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu da özellikle gelişmiş ülkelerin daha fazla finansal taahhütte bulunması ve bunu gerçekleştirmesi anlamına gelmeli. Temel tartışma da bu noktada ortaya çıkıyor. Kim, ne kadar para verecek? Gelişmiş ülkelerin tarihsel sorumlulukları onların daha çok yükümlülük almasını gerektirirken başta Çin olmak üzere çoğu gelişmekte olan ülke de son yıllarda hızla artan emisyonları nedeniyle azaltım ve uyum stratejilerini uygulamaya koymak zorundadır. Bu açıdan öncelikli konulardan biri fosilden çıkış hedefini destekleyecek şekilde yenilenebilir enerji yatırımlarının çeşitlendirilmesi ve adil enerji geçişinin sağlanması olabilir.

Türkiye’nin [İklim Değişikliği ve Uyum Stratejisi ve Eylem Planı](#) uzun vadede iklim politikasının nasıl oluşacağına dair önemli bir belge olmakla birlikte kömürden çıkışa dair somut bir plan içermemekle eleştirildi. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin hızla artan emisyon oranları için etkili bir azaltım stratejisi belirlemesi, etkilerini her geçen gün daha şiddetli hissettiği iklim krizi karşısında dirençliliğini sağlayacak politikaları hayata geçirmesi, kömür yerine sahip olduğu yenilenebilir enerji potansiyeline yatırım yapması gerektiğine inanıyorum. Türkiye’nin de yer aldığı Akdeniz Havzası iklim krizi açısından “sıcak nokta” olarak adlandırılan bölgelerden biri ve hâlihazırda örneklerini yaşadığımız şiddetli yağış, sel, fırtına,

hortum gibi aşırı hava olayları, kuraklık, orman yangınları gibi olumsuz etkilerin gelecek yıllarda bölgede daha fazla görülmesi bekleniyor. Dolayısıyla Türkiye de bu tür iklim afetlerinden daha derin etkilenecek. Eğer azaltım ve uyum stratejileri çerçevesinde gerekli önlemler alınmazsa iklim afetlerinin daha çok can kaybına, yüksek ekonomik maliyetlere ve toplumsal yıkıma yol açması kaçınılmaz olacaktır. Bu afetlerin önüne geçilebilmesi ve iklim dirençliliğinin artırılması için Türkiye bölge ülkeleriyle ortak bir Akdeniz İklim Stratejisi geliştirilmesine öncülük edebilir. İşbirliği ve dayanışma temelli böyle bir girişim, Küçük Ada Devletleri İttifakı'nın (AOSIS) yaptığı gibi bölge ülkelerinin ortak çıkar ve beklentilerini gelecek COP'larda daha etkili bir şekilde dile getirebilir.

Tanyeli Sabuncu
WWF-Türkiye

Küresel ısınmayı 1.5 °C'de sınırlamayı öngören kritik eşiğin gerektirdiği eylem seviyesi ile mevcut çabalar arasında ciddi [bir boşluk olduğunu biliyoruz](#). IPCC'nin 2023 yılında hazırladığı 6. Değerlendirme Raporu'nda ortaya konan öngörüler 1.5 °C eşiğini yakalamak için % 50 şansımızın olduğu bir senaryoda küresel ölçekte sera gazı emisyonlarının 2030 yılına kadar 2010 yılına oranla %43 oranında azaltılması gerektiğine işaret ediyor. Bu boşluğu gidermenin yolu iklim hedeflerini (NDCler) ve bunları hayata geçirecek finansmanı acilen artırmaktan geçiyor.

COP29 bu yönde güçlü bir işaret vermesi gerekirken tam tersi nitelikte bir sonuç metni doğurdu. Bakü'den çıkan finans ve küresel gözden geçirme sürecine yönelik kararlar hayal kırıklığı yaratmanın ötesinde Paris Anlaşması'nın tarafları ve kamuoyu nezdinde sürece dair güven kaybını derinleştirdi. Ancak bu durum hiçbir ülkeye iklim eyleminin dışında kalma seçeneğini tanımıyor.

Geçtiğimiz yıl Dubai'de kabul edilen BAE Uzlaşısı (UAE Consensus) metniyle odadaki filin varlığını (fosil yakıtlardan uzaklaşılması gerektiğini) tüm taraflar kabul etmiş, böylece enerji dönüşümüne dair önemli bir düğüm çözülmüştü. Bu yıl ise sıra bir başka düğümü çözmeye, finansmana gelmişti. Uluslararası Enerji Ajansı'nın tahminlerine göre küresel ölçekte 2050 yılında net sıfır emisyon hedefiyle uyumlu bir enerji dönüşümü yatırımları için [2030 yılına kadar yıllık 4,3 trilyon dolar değerinde kaynağa ihtiyaç var](#). Diğer yandan, gelişmekte olan ülkelerin mevcut iklim hedeflerini hayata geçirebilmek için önümüzdeki 6 yılda toplam 5,8 - 5,9 trilyon dolar, iklim değişikliğine uyum alanındaki yatırımlar için ise [yıllık 215-387 milyar dolar kaynağa gereksinim duydukları da yine geçtiğimiz yıl kayda geçmişti](#). Mevcut finansman miktarı ise [2022 yılında 115.9 milyar dolar seviyesindeydi](#). Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin ortak beklentisi bu rakamın 2026 yılından itibaren 1.3 trilyon dolara çıkarılması ve ağırlıklı olarak kamu hibeleriyle karşılanması yönündeydi. Gelişmiş ülkelerin tarihsel sorumluluğunu ve gelişmekte olan ülkelerin hali hazırda ağır bir borç yükü altında olduğunu düşündüğümüzde mevcut kaynak açığının ilave kredilerle karşılanması gerçekçi olmadığı gibi adil de olmayacaktır. Öte yandan Paris Anlaşması'nın çok taraflı kalkınma bankaları veya özel finans kuruluşlarından ziyade doğrudan hükümetleri sorumlu tuttuğunu da unutmamak gerekir.

Buna karşın, zirvede kabul edilen metnin kamu ve özel sektör dahil olmak üzere tüm kaynaklar yoluyla toplamda yıllık ancak [300 milyar dolarlık bir finansman akışını içermesi](#) büyük bir hayal kırıklığına neden oldu. Bu hayal kırıklığı diğer alanlarda alınan kararlara da yansdı. Küresel Gözden Geçirme Sürecinin -Paris Anlaşması'nda ortaya konan hedeflere (azaltım, uyum, finansman, teknoloji transferi vb.) giden yoldaki mevcut kolektif çabanın değerlendirilmesine öngören süreç- sonuçlarının takibine dair kararda NDCLerin içeriğinin güçlendirilmesine

dair güçlü bir mesajın yer almaması, fosil yakıtlardan çıkışa dair hiçbir ifadeye yer verilmeyişi ve teknoloji transferi, kapasite gelişimi gibi konuların bir sonraki yıla bırakılması bu durumun en net göstergesi. Zirvenin kapanış oturumunda sonuç metninin karara bağlanmasının ardından Hindistan'ın alınan kararı kabul etmediğini açıklaması gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı hüsranın bir dışa vurumuydu.

Kısaca, COP29'un sonuçlarının iklim eyleminin aciliyetini yansıtmaktan ve bu yönde atılması gereken adımlara yön vermekten oldukça uzak olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan; bu durum iklim eylemine yönelik hükümetlerarası işbirliğini ve dinamizmi yavaşlatabilecek olsa da durdurması düşünülemez. Paris Anlaşması ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin beraberinde getirdiği ekonomik dönüşüm süreci geri çevrilemeyeceği gibi her geçen yıl hız kazanıyor. IEA verilerine göre [2024 yılında 3 trilyon doları bulan küresel enerji yatırımlarının 2 trilyon doları temiz enerji teknolojilerine ve altyapı yatırımlarına harcanmış](#). Küresel sermayenin %40'ından fazlasını teşkil eden ve sayısı 7000'e yaklaşan şirket bilim temelli iklim hedefi belirlemiş durumda.

Diğer yandan iklim krizinin maliyeti her geçen yıl hızla artıyor. Uluslararası Ticaret Odası'nın (International Chamber of Commerce) yayınladığı bir çalışmaya göre [geçtiğimiz 10 yılda iklimle ilişkili afetler sonucu yaşanan ekonomik kayıpların bedeli 2 trilyon dolara ulaştı](#). Swiss RE'nin 2021 yılında yayınladığı öngörüler ise küresel sıcaklık artışının bugünkü gibi devam ettiği durumda 2050 yılına kadar yaşanacak ekonomik kaybın [küresel gayri safi hasılanın %10'unu bulabileceğine işaret ediyor](#). Bu riskler elbette Türkiye'yi de kapsıyor. CMCC Vakfı (Avrupa-Akdeniz İklim Değişikliği Merkezi) G20 Climate Risk Atlas raporunda açıklanan verilere göre Türkiye sıcak hava dalgaları, tarımsal kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi gibi risklerin sonucunda [2050 yılında ekonomisinin %2,26'sına tekabül eden kayıplar yaşayabilir](#). Buna karşın Türkiye'nin mevcut iklim hedefleri içerisinde bütünsel bir dönüşüm tablosundan söz etmek mümkün değil. 2022 yılında açıklanan NDC'ye göre sera gazı emisyonlarında 2038 yılına kadar bir azalma öngörülüyor. 2053 yılına yönelik net sıfır emisyon hedefini içeren Uzun Vadeli İklim Stratejisi içerisinde emisyonların dörtte birine neden olan kömürden çıkışa dair bir planlama yer almıyor.

Ataletin bedeli iklim eyleminin gerektirdiği yatırım miktarından çok daha fazla. Çerçeve Sözleşme ve Paris Anlaşması'nın şekillendirdiği küresel iklim diplomasisi günümüzde en ideal koşulları yaratamamış olsa da güney ülkelerinin dönüşüme direnme lüksü bulunmuyor. Buna Türkiye de dahil.

Türkiye'nin iklim değişikliğine dönük yolculuğu, 2015'te Paris Anlaşması'nı imzalaması ve 2021'de Anlaşmayı Meclis'te onaylamasıyla netlik kazanmıştır. Bu çerçevede Ankara, Eylül 2021'de 2053'te net sıfır hedefine erişmeyi planladığını duyurmuştur. Ancak yol göstericiliği açısından en önemli ilerleme 2023'te güncellenen ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında bildirilen [Ulusal Katkı Beyanı](#) (NDC) olmuştur. Bahse konu olan beyanda Türkiye 2053'te karbon nötr (net sıfır) hedefine ulaşacağını yinelemiş ve emisyon azaltımı konusunda hedeflerini paylaşmıştır. Ulusal katkı beyanına göre şöyle bir yol izlenecektir: Türkiye, 2012 yılının baz yıl (referans yılı) olarak kabul edildiği Birinci Ulusal Katkı Beyanı (ve Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanı'nda) belirtilen referans senaryoya kıyasla, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonunu %41 azaltacağını (2030 yılında 695 Mt CO₂ eşdeğeri) teyit etmektedir. Türkiye'nin güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı tüm ekonomiyi kapsamakta ve kapsamlı azaltım ve uyum eylemlerinin yanı sıra uygulama araçlarına yönelik değerlendirmeleri de içermektedir. Buna göre Türkiye en geç 2038 yılında emisyonlarını tepe noktasına ulaştırmaya çalışacaktır.

Dr. Mühdan Sağlam

Gazete Duvar

Güncellenmiş Ulusal Katkı Beyanı'nın yanında açıklanan diğer önemli bir belge 2053 Uzun Vadeli İklim Stratejisi'dir. 4 Kasım 2024'te açıklanan belge, hangi sektörlerde nasıl bir çözümün planlandığını, buna dönük [yol haritasını ve bütünlüklü hedefleri ortaya koyması açısından önemlidir](#). Belgeye göre iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında enerji, sanayi, tarım, turizm vb. gibi pek çok sektörde ciddi bir değişime gidilmesi öngörülmüştür. Enerji sektörünün Türkiye emisyonundaki payı %72'dir. Bu veri uyarınca belgede enerji bölümü geniş biçimde ele alınmıştır. Gerek söz konusu belge gerek Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan gelen açıklama ve uygulamalar dikkate alındığında 2050'ye kadar Türkiye'nin yenilenebilir enerjide hızla yol kat etmek istediği sonucuna varılabilir. İklim Stratejisi, her ne kadar zihinlerde kanıtlanmış yenilenebilir enerji türleri olan güneş ve rüzgara odaklanıyor olsa da nükleer enerjinin Türkiye gündeminde olduğu gibi belgede de yer bulduğu görülmüştür. Benzer biçimde hem COP29 hem de öncesinde gelen açıklamalar nükleer enerjinin Türkiye enerji planlamasında gittikçe artan bir yeri olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Enerji Bakanı Alparслан Bayraktar, yazmış olduğu makalede Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin yanı sıra biri Sinop biri Trakya'da olmak üzere [iki nükleer santralin daha inşa edileceğini ifade etmiştir](#).

Nükleer enerjiye dönük yol haritası, söz konusu açıklamalar ve Uzun Dönemli İklim Stratejisi de dikkate alındığında yalnızca büyük çaplı santral inşalarıyla sınırlı kalmayacak, bunun yanında [modüler güç santrallerinden de faydalanmayı içermektedir](#). Dahası söz konusu belgede Türkiye elektrik üretiminde nükleere 7.2 GW'lık bir pay ayrıldığı da dikkat çekmektedir. Öte yandan nükleer enerjinin elektrik üretimine katkısının bu hedefin de üzerinde olma ihtimalini yadsımamak gerekmektedir. Zira Cumhurbaşkanı Erdoğan, İstanbul Enerji Forumu'nda yaptığı konuşmada [2050'de nükleerde hedefin 20 GW olduğunu duyurmuştur](#).

Belge ve COP29'da Türkiye'nin açıklamaları bir bütün halinde incelendiğinde fosil

yakıtlar konusunda bir akıl karışıklığı olduğu iddia edilebilir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum, COP29'da Türkiye'nin fosil yakıtlardan çıkacağını ifade etmiştir. Buna karşın özellikle Türkiye [elektrik üretiminde yüzde 36 gibi yüksek bir paya sahip olan kömür ve kömürden çıkış tarihi konusunda yorumda bulunmamıştır](#). Bu bağlamda açıklanan strateji belgesi de yenilenebilir enerji ve elektrik üretimini merkeze almıştır. Buna karşın kömürün geleceği, termik santraller konusunda nasıl bir strateji izleneceği, var olan santrallere yenilerinin eklenip eklenmeyeceği konusuna değinmemiştir. Bu eksiğin yanı sıra Afşin-Elbistan Santrali'nin 688 MW'lık ek iki üniteyle genişletilmesine dönük planlama bu noktada ciddi bir çelişkiye işaret etmektedir.

Küresel düzeyde duruma bakıldığında ise COP29'da açıkça görülmüştür ki hali hazırdaki ulusal katkı beyanlarıyla 1,5 derece hedefinin yakalanması mümkün değildir. Bu nedenle UNFCCC tüm ülkelerden Şubat 2025'e kadar beyanlarını güncellemelerini istemiştir. Bu talebe rağmen açıklanan yeni beyanlarla belirlenen hedefin yakalanıp yakalanmayacağıyla özellikle küresel politikadaki değişim, ABD'nin Trump döneminde izleyeceği yön, küresel çaptaki finans kuruluşlarının bu hedeflerden uzaklaşması gibi faktörler dikkate alındığında kuşkuya neden olmaktadır.

Özetlemek gerekirse açıklanan strateji belgesi, ileriye dönük yol haritasını bütünlüklü biçimde sunması açısından önemli bir ilerlemeyi göstermektedir. Buna karşın nükleer enerjinin olumlu ve olumsuz yanları yeteri kadar tartışılmadan temiz enerji olarak görülüp istikamet olarak işaretlenmesi temel sorunlardan biri olmakla kalmıyor, demokratik, katılımcı, toplumun kaygılarını dikkate alan bir yöntemden uzaklaşıldığını da ortaya koymaktadır. İkincisi, fosil yakıtlardan çıkışa dönük vaat olumlu bir ilerlemedir ve Türkiye bu niyetini ilk defa açık biçimde ifade etmiştir. Ancak bu hedefin belirli bir tarih ve planlama olmaksızın kendi başına gerçekleşmesi mucize kavramının dahi sınırlarının dışında kalmaktadır. Kaldı ki bu hedefle çelişir şekilde var olan termik santrallere dönük bir projeksiyonun paylaşılmaması, dahası yenilerinin geleceğine dönük izlenim ciddi bir kafa karışıklığı yaratmaktadır. Kısaca Türkiye, belgelerinde yenilenebilir enerji konusundaki hedefleri için gayet cesur ve net açıklamalar yaparken fosil yakıtların payı ve kullanımına dönük alanı sisli bırakmakta ve net bir tutum almaktan kaçınmaktadır. Bununla beraber açıklanan ulusal katkı beyanlarının

yetersizliği, bir bütün olarak 1,5 derece hedefine ulaşmadaki kuşkuyu pekiştirmektedir.